

ИВАН НЕГРИШОРАЦ

У СМУТНИМ ВРЕМЕНИМА

ТРИ РАСПРАВЕ О ИСТОРИЈИ И ВРЛИНИ

1. Шта ми то шапуће сен грофа Пала Телекија, једне кишне,
априлске ноћи

Тужна је недеља,
А ја сам мокар и леден,
Јадан и очајан! Пре три дана,
Све слушајући савете високих официра,
На Врховном одбрамбеном савету невољно се
Сагласих да нападнемо наше суседе,
Оне с којима, пре три месеца, потписали смо уговор
О вечном пријатељству. У чуду се запитах, па зар
Вечност тако брзо прохуја? Зар је исцурио песак
Из хиљадугодишњих клепсидри?

Тужна је недеља,
Кад рекоше ми да суседи наши,
Ти вечни пријатељи које напасти морамо,
Насиље и злостављање спроводе над нашим сународницима!
У мени врела крв заструја, са мегдана побећи нећу,
Па рекох, у зао час, оно што рекох! А онда,
Тужна недеља беше кад глас дође
Да све су лажи о суседима
Достављале тајне наше
Службе и доушници!

Све саме лажи беху
Око мене, то беше живи песак
На којем започех кућу да градим! И тај страшни,
Житки темељ стаде да ме гута, од ногу,
Преко трбуха до грла бела! Ту сам сад,
У тој меласи страха, бола и кајања,
А одавде никуда изаћи не могу! Одавде ми
Мрдања нема: малим ли се прстом
Померим, све дубље пропадам,
А спасоносне нема греде!

Тужна је ова недеља,
Кад у себи чујем речи које записати
Морам: стали смо на страну ниткова,
Бићемо лешинари и најпрљавији народ!
Тужна је недеља кад кажем: нисам спречио те гадости,
Крив сам! Тужна је, тужна недеља у овом житком тесту,
А далеко од руку, на челу, нешто чврсто,
Ледено осећам: некакву цев, и ороз.
А већ ће се наћи прст
Тај ороз да повуче!

Једино туда,
Низ тај уски сурдук,
Спустићу се до неког света
У којем ти ме чекаш:
Ти који ове тужне
Редове пишеш
И ти који све ово читаш
Или слушаш!

2. Поводом изненадне смрти председника владе Телекија,
регент Миклош Хорти, 3. априла 1941, смишља писмо за
Адолфа Хитлера и Бенита Мусолонија

Ваше екселенције,
Ноћас се убио гроф Телеки,
Наш врли председник владе! Био је то човек
Слабих живаца, образован и способан политичар,
Али склон уношењу моралног резона
Тамо где му није место!

Знам, Ваше екселенције,
Да је међународни уговор ствар
Која не обавезује праве Аријевце,
Али ми се још морамо држати
Његове привидне
Важности!

Наш народ још је збуњен,
Још није схватио природно право великих
И моћних сила, још се држи хришћанских схватања
Која га ограничавају и онемогућују
Да буде на победничкој страни
Светскога рата.

Опростите мени,
А тиме и народу моме, на несавршености
И слабости коју исказујемо у односу на тзв. истину,
Правду и моралну честитост! Опростите,
Што и покојног грофа Телекија,
И цео мој народ гризе савест!

Хтели бисмо поступити
Како частан аријевац поступити
Мора! Није нам лако, па Вас, Ваше екселенције,
Молим да још мало разумевања покажете за ове неразрешиве
Душевне конфликте са којима се
Народ мој суочава!

Помозите нам,
Драги пријатељи, помозите
Да се наша верна Хрватска осамостали,
Да она разбије Југославију, па ће таквим чином
Ослободити и нас обавезе на вечно пријатељство
С јужним суседом!

Видећете,
После таквог разрешења
Показаћемо колико смо достојни
Великих идеја Новог европског поретка!
Видећете колико смо достојни Ваше наклоности
И истинског разумевања!

Опростите, Ваше екселенције,
Што Вам овако искрено говорим о стрепњама
И зебњама у срцу своме, док преко ове страшне,
Валовите и мрачне реке прелазимо! А испод нас исконски мрак
Гледа, гледа нас право у очи! И, још дубље,
У дно душе душе!

3. Шта то говоре постмодерни песници који ослушкују нечујни
разговор грофа Телекија и регента Хортија?

Лако је хришћанима:
Они сваки догађај виде
Као Божје или ђавоље дело!
Али, хајде, братац мој, оцени ти свет
А да не знаш ни шта је то Бог,
Ни шта је ђаво!

Ма колико ум напрезао,
И бичевао, ма колико схема нацртао,
Ма шта трагом Мендељејева исписао као систем
Историјских елемената, увек ће ти изостајати
Са видика управо оно што саму суштину
Показаће ти на светлости сунца!

Лако је хришћанима:
Они знају шта је то средиште света,
Знају где се може лутати и какви окрајци
На мапама истражити се смеју, а шта се
Ни за живу главу, на ломачи,
Жртвовати не сме!

Лако је хришћанима:
Они у сопствену главу
Метак луталицу могу да испале,
Упркос томе што ниједан поп
То благословити
Неће!

Они гину
Из великих неких разлога
И са тешком празнином у срцу,
Где света више нема, али Бог

У том срцу заувек
Остаје!

А ја, шта ја да радим?
У мом срцу Бог ни завирио није,
А моја празнина никад се огледнула није
У пунини и богатству
Из којих биље цвета,
А сунце изгрева!

Не певам ја тугу
Неких прошлих времена! То моја празнина
Јадикује над самом собом! У себи самој,
Без суза, у тишини! С језивим осећањем
Коначне победе из које не знам куда
Да кренем и шта да чиним!

МОЛИТВА ЗА МИР ЈЕДНОГ СИРИЖАНИНА СТРЕЉАНОГ
13. АПРИЛА 1941. ШАПУЋУ ТРАВКЕ КРАЈ ДРУМА

Добри путниче, намерниче,
Кад старим путем из Новог Сада
Кренеш за Суботицу, ти у Сиригу,
Мирном колонистичком селу,
Застани крај камена изниклог
Усред панонског чернозема,
Усред бачке равнице!

Застани, путниче, намерниче,
Код тог камена предахни!
У себе и у читав свет се удуби
Кад на пут далеки кренеш,
Па се поклони сенима душа,
Сенима душа се поклони
Усред бачке равнице!

Добри путниче, намерниче,
Код тог се камена запитај,
Код тог споменика прочитај
Имена што у дану страшном,
Изгубише сва своја телеса:

Кост се од мяса одвојила,
У прах се праха претворила!

Крени, путниче, намерниче,
Крени трагом тог праха:
Тела су здробљена, а душе,
Душе су у травке, у жито,
У сунцокрет, кукуруз и багрем,
У све што сунцу се радује,
Душе су у живот претворене!

Добри путниче, намерниче,
Овај камен од костију сачињен,
Велики је камен сред равнице!
Камен на пут не креће!
Камен у гутљај светлости,
Камен у светлост небеску,
Тај камен одавде не може!

Помоли се, путниче, намерниче,
Светлости се у себи поклони!
Гутљај воде и сунца
Узми ко нафору, причести се!
Ма колико светлост у човеку
Тињала крхко и слабашно,
Једина човекова нада
Јесте то да очува наду!

Добри путниче, намерниче,
Ако помислиш да камен овај
Некога изазива и вређа,
У молитви ако грех препознаш,
Онда мирно продужи даље,
Јер ништа видео ниси!
Не осврћи се, путниче, лукавче!

Ако у камену, путниче, намерниче,
Ако у душама пресељеним у висибаву,
У маслчак, боквицу и спориш,
Ако у том ништа не видиш,
Ти у своју погледај душу,
Па се запитај зашто и куда
На пут си, ведар, кренуо?

Куда си, намерниче, намерио?
Шта ти је у глави и срцу?
Да ли си, негде у свету,
У неком селу, на друму,
Да л си се тамо, јадан, запутио?
Ниси ли, и сам, спреман,
Окрутни злочинац да постанеш?

Добри путниче, намерниче,
Прођи кроз овај камен,
Уђи у светлост небеску:
Тамо те наше душе чекају!
Тамо ћеш, с нама, себе
У светлости небеској окупати,
У светлости заувек остати!

Пођи, путниче, намерниче:
Код овог камена велика је,
Огромна је и невидљива раскрсница!